

УДК 656.2:338.47

Пінчук С.С., доцент

Державний економіко-технологічний університет транспорту

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Стаття присвячена дослідженню особливостей оцінки ефективності діяльності підприємств залізничного транспорту, актуальність яких зростає в сучасних умовах реформування транспортної галузі країни. Розглянуто особливості діяльності публічних акціонерних товариств яким є ПАТ«Українська залізниця», наголошено на необхідності пошуку і застосування нових підходів до оцінки ефективності функціонування залізничного підприємства які використовують для оцінки корпорацій. В проведеному дослідженні подається порядок проведення аналітичних процедур щодо оцінки ефективності функціонування підприємства залізничного транспорту, який складається з декількох етапів, наводиться зміст і характеристика кожного етапу.

Ключові слова: ефективність, порядок оцінки, особливості, підприємство, методи, акціонування, залізничний транспорт.

Pinchuk S.

EFFICIENCY OF ENTERPRISE RAILWAY IN THE CURRENT STAGE

The article investigates characteristics of evaluating the performance of railway undertakings, the relevance of which increases in modern conditions of reforming the transport sector of the country. The features of public companies which are JSC "Ukrainian Railways"; stressed the need to find and use new approaches to assessing the efficiency of the railway company which are utilized to assess corporations. In the study submitted procedure of analytical procedures to assess the functioning of railway undertakings, which consists of several steps, given the contents and characteristics of each stage.

Keywords: efficiency, evaluation procedure, features, business, methods, corporatization, rail.

Пинчук С.С.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Статья посвящена исследованию особенностей оценки эффективности деятельности предприятий железнодорожного транспорта, актуальность которого возрастает в современных условиях реформирования транспортной отрасли страны. Рассмотрены особенности деятельности публичных акционерных обществ которым является ОАО «Украинская железная дорога», отмечена необходимость поиска и применения новых подходов к оценке эффективности функционирования железнодорожного предприятия используемые для оценки компаний. В проведенном исследовании подается порядок аналитических процедур оценки эффективности функционирования предприятия железнодорожного транспорта, который состоит из нескольких этапов, приводится содержание и характеристика каждого этапа.

Ключевые слова: эффективность, порядок оценки, особенности, предприятие, методы, акционирования, железнодорожный транспорт.

Постановка проблеми загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні трансформаційні процеси та відповідні інституційні зміни, що відбуваються сьогодні в економіці України, мають створити основу для майбутнього зростання економіки країни, цьому повинні сприяти і

процеси корпоратизації в різних галузях економіки. Відповідні процеси реорганізації відбуваються у транспортному комплексі, зокрема у залізничній галузі – створення публічного акціонерного товариства «Українська залізниця», що вимагає дослідження та врахування особливостей діяльності публічних акціонерних товариств, а так і якісно нових підходів до оцінки ефективності діяльності корпоратизованих підприємств.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання ефективного функціонування транспортного комплексу та особливості проведення його оцінки відображаються в наукових роботах вітчизняних та зарубіжних економістів, таких як: Бараш Ю.С., Балака Є.І., Богомолова Н.І., Бондар Н.М., Вовк О.О., Гудкова В.П., Дикань В.Л., Ільчук В.П., Колесникова Н.М., Кулаєв Ю.Ф., Кравченко О.О., Кривошшин О.М., Міщенко М.І., Рябчун Т.С., Цветов Ю.М., Чорний В.В., Широкова О.М та ін [1-13]. Разом з тим, недостатньо дослідженими залишаються науково-методичні основи оцінки ефективності функціонування підприємств залізничного транспорту в умовах реформування, що вимагає удосконалення процедури оцінки ефективності діяльності в умовах акціонування.

Цілі статті. Дослідження особливостей оцінки ефективності діяльності підприємства залізничного транспорту в умовах трансформації економічної системи галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Публічне акціонерне товариство є відкритою економічною системою, результати та ефективність діяльності якої знаходяться під впливом різноманітних (внутрішніх і зовнішніх) факторів та залежать від їх особливостей. До особливостей корпорацій можна віднести наявність неоднорідних, за інтересами та характером впливу на ефективність її функціонування, зацікавлених груп (акціонери, керівництво, управлінці, споживачі, наймані працівники, держава, кредитори). Різноманітність інтересів всіх наявних учасників корпоративних відносин та характер їх взаємодії призводить до виникнення протиріч і конфліктних ситуацій в середині корпорації, що може негативно відобразитись на її місці на ринку та вплинути на результативну діяльність і стабільний розвиток у перспективному періоді. Одним з основних критеріїв оцінки ефективної діяльності акціонерного товариства для власників корпоративних прав (акціонерів) є отримання доходу по цінних паперах – дивідендів, що визначається дивідендною політикою товариства.

Вагомий вплив на ефективність діяльності акціонерного товариства має співвідношення власного і позикового капіталу для фінансування його фінансово-господарської діяльності. При визначенні оптимальної структури капіталу підприємства слід враховувати специфіку його діяльності та галузеві особливості, співвідношення між оборотними та необоротними активами, податкове навантаження, рівень прогнозованих дивідендів, процентну ставку за кредит, наявні ризики тощо.

В процесі проведення дослідження ефективності функціонування підприємств залізничного транспорту слід виходити з наявності особливої транспортної продукції, яка не має матеріальної форми і є не тільки фізичним переміщенням відповідного обсягу (кількості) вантажів та пасажирів до призначеного пункту, а і досягненням максимального задоволення споживачів шляхом якісного надання відповідної послуги. Тому оцінка ефективності може проводитись за допомогою певних критеріїв якості, таких як: швидкість перевезення, надійність (дотримання визначеного графіку руху), безпека (доставка незіпсованої продукції, безпечне переміщення для пасажирів),

доступність (можливість обслуговування різних населених пунктів, географічних місцевостей, ландшафтів), надання інформації про переміщення вантажу (можливість відслідковувати в онлайн режимі шлях та місцезнаходження вантажу) тощо.

Таким чином, у транспортному виробництві відбуваються процеси які важко, а іноді неможливо, дослідити за допомогою традиційних формалізованих методів оцінки, тому для проведення діагностики ефективності окремих процесів доцільно застосовувати методи експертних оцінок, що базуються на висновках та узагальненнях експертів – провідних фахівців, які володіють високим рівнем професійних знань та мають значний досвід практичної діяльності у залізничній галузі. Така оцінка має високий рівень суб'єктивізму, здійснюється на інтуїтивно-логічному рівні, й може проводитись як індивідуально («інтерв'ю», складання аналітичних оглядів) так із залученням групи експертів (метод комісії, метод «мозкового штурму», дельфійський метод). Метод експертної оцінки останнім часом набуває широкого застосовування для проведення попереднього аналізу, уточнення даних про об'єкт, завдання дослідження, для визначення специфіки діяльності підприємства та при оцінюванні ефективності його функціонування.

Ефективність діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта можна визначити як одержання максимально високого результату за мінімальних затрат потенціалу у відповідний часовий період. Традиційно оцінка ефективності діяльності підприємства здійснюється через оцінку його фінансових результатів, при цьому про його ефективне функціонування свідчить висока результативність (прибутковість), забезпеченість всіма видами ресурсів в повному обсязі, доцільна організація процесу виробництва, наявність висококваліфікованих спеціалістів та компетентного керівництва. Узагальнюючи різні точки зору щодо показників і критеріїв оцінки ефективності, що пропонуються та досліджуються науковцями, чітко розмежовуються два науково-методичних підходи: представники першого надають перевагу використанню єдиного інтегрального показника ефективності, другого – наголошують на необхідності формування та використання збалансованої системи показників для проведення аналітичних процедур.

З метою проведення об'єктивної та достовірної оцінки ефективності діяльності підприємств залізничного транспорту потрібно враховувати інфляційні процеси, які є важливим чинником впливу на інформацію про результативність діяльності та майновий стан суб'єктів господарювання (фінансову, бухгалтерську та статистичну звітність за даними якої проводиться відповідний аналіз). На практиці для оцінки діяльності підприємства в цілому, його структурних підрозділів, ефективності формування та використання активів та джерел формування фінансових ресурсів, порівняння та співставлення доходів, витрат, фінансових результатів застосовують грошові одиниці. Різні види активів підприємства піддаються інфляційному впливу у різній мірі: кредиторська заборгованість свідчить про отримання непрямих доходів при незмінній сумі боргу, вільні грошові кошти – про непрямі збитки через зниження купівельної спроможності грошової одиниці, її знецінення. Отже, це може призвести до отримання необ'єктивних результатів оцінки ефективності діяльності підприємств, особливо при співставленні вартості необоротних активів придбаних у різні попередні часові періоди (співставність, порівнянність даних), саме тому необхідним є коригування показників на рівень інфляції. У 2014 році маємо високий рівень інфляції – 24,9 %, цьому сприяли такі основні фактори: девальвація гривні, скорочення

валютних потоків, військові дії на сході України, зростання комунальних тарифів тощо [14].

Враховуючи, що залізничний комплекс є цілісним майновим комплексом до складу якого входить сукупність активів, що забезпечує господарську діяльність конкретного підприємства, при проведенні оцінки ефективності його функціонування можливим є керування Методикою оцінки майна, затвердженої постановою КМУ від 10.12.2003 р. №1891 [15], яка використовується в процесі приватизації (корпоратизації), створення підприємств на базі державного і комунального майна, визначення вартості цілісних майнових комплексів господарських товариств, до статутних капіталів яких вноситься державне (комунальне) майно тощо та передбачає застосування трьох підходів: майнового, доходного, порівняльного.

Майновий підхід є доцільним при визначенні ринкової вартості цілісного майнового комплексу, та проводиться у порядку, встановленому щодо оцінки розміру статутного капіталу відкритого акціонерного товариства на момент його створення.

Доходний підхід передбачає застосування оціночних процедур трансформації чистих грошових потоків або дивідендів у вартість цілісного майнового комплексу (доходів які отримують підприємства), при цьому враховується поточний фінансовий стан об'єкта що оцінюється та прогнозні показники діяльності комплексу. В процесі розрахунків при проведенні процедури оцінки цілісного майнового комплексу можуть використовуватись метод дисконтування та метод капіталізації.

Порівняльний підхід вимагає виокремлення на ринку аналогічних цілісних майнових комплексів – об'єктів порівняння, з урахуванням відповідних критеріїв, таких як: належність до відповідної галузі, структура активів та капіталу, його місце на ринку, джерела фінансування, наявність унікальної продукції (послуги) тощо. До провідних методів порівняльного підходу відносять метод ринку капіталу та метод ринкових угод. Не слід нехтувати наявними несприятливими факторами під час використання порівняльного підходу, а саме: відсутність достовірної інформації про проведені операції купівлі-продажу майнового комплексу, недостатня кількість об'єктів для порівняння, труднощі проведення корегуючих процедур для аналогічних компаній, відсутність інформації про мультиплікатори аналогів тощо.

Виходячи з положення що оцінка функціонування підприємства є ефективною за умови стабільного фінансового стану протягом аналізованого періоду, наявності позитивних грошових потоків, що генеруються в процесі фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, більш прийнятним вважається доходний підхід до проведення оцінки цілісного майнового комплексу.

Організація проведення аналітичних процедур щодо аналізу ефективності функціонування підприємства залізничної галузі вимагає чіткої послідовності та реалізується в декілька етапів (рис.1).

На першому підготовчому етапі оцінки здійснюється постановка мети дослідження та формулюються завдання аналізу відповідно до визначених потреб (підсумкової характеристики діяльності та фінансово-економічного стану об'єкту дослідження, розвитку тенденцій його змін та перспектив подальшого функціонування). На цьому ж етапі формується система інформаційного забезпечення оцінки ефективності функціонування підприємства тобто визначаються інформаційні джерела на базі яких буде проводитися дослідження, його часові рамки, такими джерелами є бухгалтерська та фінансова звітність підприємства, статистичні дані,

аудиторські висновки, бізнес-план, дані анкет та опитування тощо. Відповідно до визначених потреб проведення оцінки, визначеної мети, сформульованих завдань та наявної інформаційної бази відбувається відбір методів та прийомів аналізу з позицій комплексно-синергетичного підходу, фактично відбираються інструменти для проведення аналітичних процедур.

Наступний етап організації і проведення оцінки ефективності діяльності підприємства залізничного транспорту є розрахунково-аналітичним (основним), що розпочинається з побудови збалансованої системи показників, яка включає встановлення критичних (граничних) значень обраних показників, реалізацію розрахункових процедур та визначення рангу розрахованих показників. Крім цього, на другому етапі визначаються умови та чинники впливу на цільові показники та їх динаміку.

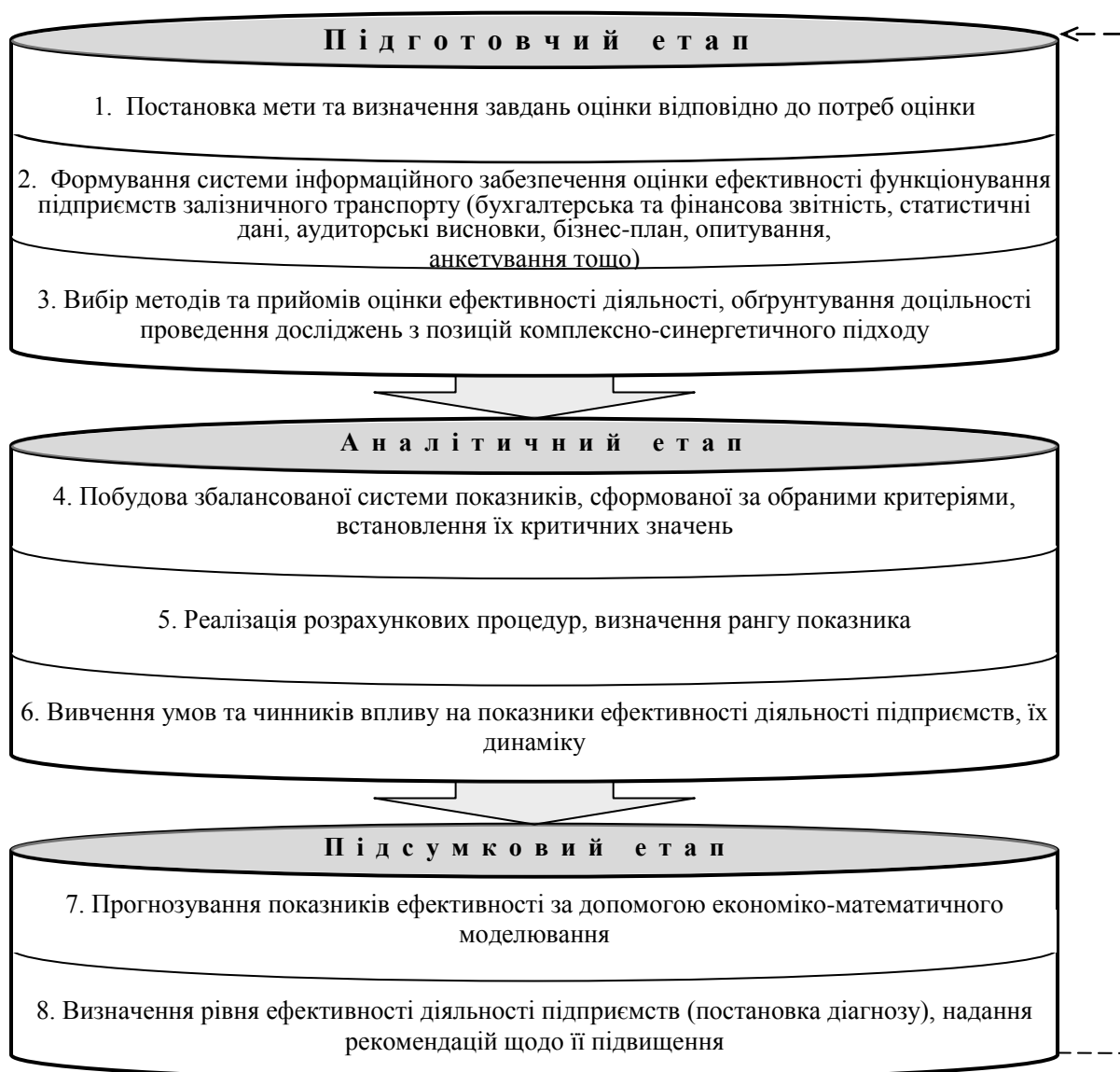

Рис. 1. Послідовність аналізу ефективності діяльності підприємства залізничного транспорту

На заключному (підсумковому) етапі проведення оцінки ефективності функціонування підприємства відбувається оформлення результатів проведеного

аналізу, прогнозування показників ефективності за допомогою економіко-математичного моделювання, визначається рівень ефективності та надаються рекомендації щодо її підвищення.

Висновки. Узагальнюючи вищенаведене слід звернути увагу на необхідність у формуванні якісно нових підходів до оцінки ефективності діяльності підприємств залізничного транспорту, які мають враховувати та відображати зміни, розвиток та особливості кожного структурного підрозділу, як складового елементу корпорації та визначаються специфікою їх функціонування. Наведена послідовність процедури організації та проведення аналізу дає можливість оцінювати діяльність підприємств залізничного транспорту, з урахуванням специфіки залізничної галузі та особливостей її функціонування на сучасному етапі.

Список використаних джерел:

1. Бараш Ю.С. Управління залізничним транспортом країни: монографія/ Ю.С. Бараш. – Д.: Вид-во Дніпропетр. Нац.ун-ту залізн. Трансп. ім. акад. В.Лазаряна, 2006. – 252 с.
2. Балака Є.І. Критерій визначення ефективності функціонування різних транспортних систем перевезень в умовах ринку/ Є.І. Балака, В.Ю. Креймер, Н.М. Колесникова // Залізничний транспорт України. – 1998. - № 2-3. – С. 7-8.
3. Богомолова Н. І. Метод визначення собівартості продукції як фактор ефективності використання потенціалу підприємства / Н. І. Богомолова, О. В. Познякова // Зб. наук. пр. ДЕТУТ: Серія «Економіка і управління». – Вип. 18. Частина 1. – 2011. – С. 49–52.
4. Вовк А.А., Основы эффективности транспортного производства и резервов его роста: Монография. – М.: Крома, 2000. – 295 с.
5. Бондар Н.М. Методичні підходи до визначення ефективності транспортної галузі (на прикладі країн Європи та України) / Н.М.Бондар // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. – 2010. – Вип.7- С. 221-228.
6. Гудкова В.П. Оцінка ефективності функціонування і розвитку підприємств пасажирського транспорту/ В.П.Гудкова // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2014. – №1 – С.62-66.
7. Дикань В.Л. Обеспечение эффективности инновационной деятельности предприятий железнодорожного транспорта: Монография / В.Л. Дикань. – Х., 2008. – 250 с.
8. Кравченко О.О. Оцінка економічної ефективності заміни діючих основних виробничих засобів залізничного транспорту України / О.О. Кравченко // Вісник економіки транспорту і промисловості, 2011. – № 33. – С. 51–54.
9. Кулаев Ю.Ф. Эффективность транзитных грузовых перевозок железных дорог Украины / Ю. Ф. Кулаев, И. В. Шевченко // Залізн. трансп. України. - 2010. - № 6. - С. 58-62.
10. Макаренко М.В. Сутність ефективності економічної діяльності підприємств залізничного транспорту / М. В. Макаренко, Т. С. Рябчун, Н. І. Богомолова // Зб. наук. пр. ДЕТУТ: Серія «Економіка і управління». – Вип. 18. – Частина 1. – 2011. – С. 27–32.
11. Міщенко М.І. Тенденції розвитку підприємств залізничного транспорту України/ М.І. Міщенко// Зб. наук. пр. Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна. Проблеми підвищення економіки інфраструктури. – 2014. – Вип. 39 – С. 79–84.
12. Чорний В.В. Організаційно-економічні засади ефективної тарифної політики залізниць на ринку міжнародних вантажних перевезень: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Віктор Васильович Чорний ; Держ. екон.-технол. ун-т трансп. – К., 2010. – 19 с.
13. Широкова О.М. Модель оцінки економічної ефективності функціонування залізничного транспорту в процесі реструктуризації/ О.М. Широкова // Зб. наук. пр. Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна. Проблеми економіки транспорту. – 2011. – Вип. 1 – С. 122–125.
14. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]/Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
15. Про затвердження Методики оцінки майна: [Постанова Кабінету Міністрів України: офіц. текст: за станом на 22 лип. 2015р.]. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1891-2003-%D0%BF/page>

Рецензент д.е.н., професор Богомолова Н.І